

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку з аутизмом

Виконав студентка групи СОМ(д)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Ткаченко Лілія Анатоліївна
Керівник: Бессараб А. О.
Рецензент: Партико Н.В.
Нормоконтроль Анастасія ШТЕПЕНКО

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 45 с., 8 табл., 4 рис., 60 джерел.

Об'єкт дослідження: розвиток дітей дошкільного віку з аутизмом.

Предмет дослідження: сенсорний розвиток дітей середнього дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити програму сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення); емпіричні (констатувальний, формувальний, контрольний експеримент, спостереження).

Аутизм усе частіше стає діагнозом дітей в Україні та світі. Окрім поведінкових порушень, такі діти мають порушення сенсорного розвитку. Це є досить серйозною проблемою, бо він зумовлює розвиток її психічних процесів, творчі здібності та сприйняття навколишнього світу. У дітей з аутизмом спостерігаються проблеми із сенсорною інтеграцією. Дослідження сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом є дуже важливим, оскільки надає змогу вирішити проблему життєдіяльності особистостей з аутизмом у навколишньому світі. Для цього тривають активні пошуки методів покращення сенсорного розвитку зазначеної категорії дітей. Одним з таких методів є сенсорна інтеграція. Незважаючи на те, що вона є досить новим методом сенсорного розвитку, вона вже показала свою ефективність.

АУТИЗМ, ВІДЧУТТЯ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, СЕНСОРНІ ЕТАЛОНИ, СЕНСОРНА ІНТЕГРАЦІЯ, СЕНСОРНІ ЗДІБНОСТІ, СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК, СПРИЙМАННЯ, УЯВЛЕННЯ

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що таке порушення, як аутизм, є досить поширеним у сучасному світі. Це стосується й України. Усе частіше батьки дітей чують цей діагноз від лікарів та психологів. Аутизм несе у собі низку проблем психологічного характеру: від поведінкових до порушення когнітивного розвитку.

Діти з аутизмом мають проблеми з розвитком сенсорної сфери, яка передбачає сформованість сенсорних здібностей, які необхідні для розрізнення сенсорних еталонів. Такі діти мають проблеми з сенсорною інтеграцією, погано орієнтуються в просторі, у якостях навколишніх предметів, їх смаку, звуках тощо.

Порушення сенсорного розвитку є досить складною проблемою, бо може зумовлювати розвиток психічних процесів, творчі здібності та сприйняття навколишнього світу, що дуже важливо для дітей з аутизмом.

Сенсорний розвиток дітей з аутизмом потребує використання спеціальних методів та засобів. Наразі в роботі з дітьми з аутизмом поширення набуває такий метод сенсорного розвитку, як сенсорна інтеграція. Сенсорна інтеграція є спеціально обладнаною кімнатою, в якій заходиться різноманітний сенсорний стимульний матеріал, за допомогою якого відбувається розвиток сенсорних навичок дітей. Усе це визначило вибір теми дослідження.

Поняття «сенсорний розвиток» та його сутність були висвітлені в працях таких науковців-психологів, як: І. Барбашова, І. Бех, Н. Буняк, Ю. Вакуленко, Н. Грама, О. Демчук, В. Звекова, Н. Кашук, О. Коваленко, О. Колобич, В. Кошель, О. Мозолєвська, В. Москалець, Л. Паренюк, О. Попович, І. Салюк, О. Свйонтик, Н. Сех, Л. Яндульська та ін.

Сутність поняття «аутизм» та загальні риси сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом окреслено в працях таких учених, як:

В. Бочелюк Т. Галах, Д. Гошовська, І. Григус, І. Захожа, В. Кобильченко, О. Мартинчук, І. Мойсеєнко, Н. Нестерчук, К. Островська, Н. Пахомова, М. Плахтій, Т. Скрипник, С. Трикоз, Г. Хворова, Д. Шульженко та ін.

Сенсорна інтеграція як метод сенсорного розвитку була розглянута в публікаціях таких учених, як: С. Андрійченко, К. Варивода, О. Волошин, Т. Дегтяренко, І. Долінчук, А. Заплатинська, О. Кіпаренко, Н. Литвин, А. Морозова, А. Мухіна, Т. Нижник, Н. Сєромаха, Т. Скрипник, Л. Стахова, Л. Суха, Т. Фаласедіні, А. Чуприков та ін. Науковці визначають сенсорну інтеграцію як метод набуття сенсорного, чуттєвого досвіду, який буде забезпечувати адаптацію особистості до сенсорного середовища навколо неї.

Об'єкт дослідження: розвиток дітей дошкільного віку з аутизмом.

Предмет дослідження: сенсорний розвиток дітей середнього дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити програму сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити сутність поняття «сенсорний розвиток».
2. Теоретично розглянути особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом.
3. Визначити сутність та функціональність сенсорної інтеграції як методу сенсорного розвитку.
4. Емпірично дослідити особливості сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку з аутизмом.
5. Розробити програму сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції та апробувати її.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення); емпіричні (констатувальний, формувальний, контрольний експеримент, спостереження).

База дослідження: Мирноградський центр комплексної реабілітації осіб з інвалідністю.

Методологічне підґрунтя дослідження:

- концепція формування перцептивних дій (М. Гриб, Н. Дудник, Г. Іванюк, А. Ільченко, А. Катріч, П. Кочерова, П. Міленіна, Т. Павлюк та ін.);

- вчення про сенсорний розвиток дітей дошкільного віку (Н. Грама, І. Дичківська, Н. Кащук, О. Мозолевська, Н. Сех та ін.);

- вчення про загальні та специфічні особливості порушеного розвитку (В. Лубовський, В. Чайко, Ж. Шиф та ін.).

- вчення про особливості сенсорного розвитку при аутизмі (Д. Гошовська, І. Григус, В. Кобильченко, І. Мойсеєнко, Т. Скрипник та ін.).

Теоретичне значення роботи. У роботі теоретично обґрунтовані такі поняття: «сенсорний розвиток», «аутизм», «сенсорна інтеграція»; висвітлені особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом. Ця інформація стане корисною для студентів, які навчаються за спеціальністю «Спеціальна освіта». Зазначену інформацію вони можуть використати при написанні наукових робіт та при ознайомленні з темою «Сенсорний розвиток при аутизмі».

Практичне значення роботи. Результати емпіричного дослідження нададуть відомості про особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом та вплив сенсорної інтеграції на розвиток сенсорних навичок дошкільників із зазначеним порушенням. Ця інформація може стати чинником для вибору методу сенсорного розвитку дітей з аутизмом. Розроблена програма сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції може бути використана у роботі психологів та дефектологів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися під час конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства» (5–6 грудня 2023, м. Кам'янець-Подільський).

Структура магістерської роботи: вступ, основна частина (3 розділи), висновки, список використаних джерел (60 найменувань). Загальний зміст роботи викладений на 55 сторінках. Основний зміст роботи займає 45 сторінок.

ВИСНОВКИ

У роботі теоретично та емпірично досліджено вплив сенсорної інтеграції на сенсорний розвиток дітей дошкільного віку з аутизмом.

На основі аналізу наукової літератури визначено сутність поняття «сенсорний розвиток». Сенсорний розвиток – це розвиток пізнавальних процесів (відчуття, сприймання) та уявлень про навколишній світ, засвоєння сенсорних еталонів і розвиток сенсорних здібностей. Сенсорні здібності являють собою зразки якостей предметів, створені людством у процесі суспільно-історичного розвитку. До еталонів кольорів входять сім кольорів спектра та їх відтінки; еталони форми – це геометричні фігури; еталонами величини є метрична система мір тощо. Сенсорні здібності – це здібність розпізнавати сенсорні еталони. Сенсорний розвиток становить важливу ланку всебічного розвитку особистості та виконується під час сенсорного виховання. На сенсорний розвиток особистості можуть впливати як біологічні (спадкові можливості індивіда), так і соціальні чинники (природне і соціальне середовище, організоване навчання).

Теоретично розглянуто особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом. Аутизм є порушенням психологічного характеру, яке виражається в проблемах із соціальною адаптацією, комунікацією, сенсорним, емоційним та когнітивним розвитком. Діти дошкільного віку з аутизмом мають порушення сенсорного розвитку. Для таких дітей властиве неадекватне сприймання навколишнього середовища. Порушення сенсорного розвитку виявляється в неправильному сприйнятті сенсорних еталонів, проблемах з просторовим орієнтуванням, порушенні розвитку зорового, слухового, тактильного, м'язового, смакового та нюхового сприймання.

На основі визначення сутності та функціональності сенсорної інтеграції як методу сенсорного розвитку зроблено висновок, що сенсорна

інтеграція – це метод отримання сенсорного, чуттєвого досвіду, який буде забезпечувати адаптацію особистості до сенсорного середовища навколо неї. Набуття сенсорного досвіду відбувається під час перебування в окремому сенсорному середовищі (сенсорна кімната) та під систематичним впливом різноманітних сенсорних стимулів (сенсорна дієта).

Емпірично досліджено особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом. Для цього організоване та проведене дослідження на базі Мирноградського центру комплексної реабілітації осіб з інвалідністю. У дослідженні взяли участь 14 дітей середнього дошкільного віку, у яких спостерігається таке порушення, як аутизм. За результатами констатувального етапу дослідження встановлено, що у випробуваних дітей середнього дошкільного віку з аутизмом переважає низький рівень сенсорного розвитку (100%). Найгірші результати спостерігаються у випробуваних експериментальної групи за завданнями: «Вище-нижче», «Впізнавання геометричних фігур» та «Співвідношення товщини». У випробуваних контрольної групи, у свою чергу, за завданнями: «Співвідношення товщини», «Кольори», «Довжина».

Розроблено програму сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом з використанням сенсорної інтеграції та здійснено її апробацію. Програма була розрахована на 16 занять у сенсорній кімнаті протягом одного місяця. У цей час вдома діти експериментальної групи за допомогою батьків дотримувалися сенсорної дієти. Підсумки контрольного етапу дослідження свідчать, що результати дітей експериментальної групи після впровадження сенсорної інтеграції значно покращилися. На цьому етапі в них переважав середній рівень сенсорного розвитку (85%). У дітей контрольної групи, у свою чергу, показники сенсорного розвитку залишилися незмінними – в них переважали низькі показники (100%). Зважаючи на ефективність сенсорної інтеграції в процесі сенсорного розвитку дошкільників з аутизмом, можливо рекомендувати використовувати цей метод у розвивально-корекційній роботі з дітьми зазначеної категорії.